

تاسەر ئیسک شهیدای هموو شتیکی رهسهن و جوانه. حهیران و لاوکی سهردهمانه دهنوو سیتهو له کارهساته درامیهکان دهوئ، عهودالی دیهاته و سهوداسهریکی شارستانی و بهرچاو پرونیسه. هاووازی شیعر و تهنز نووسینه.

لینۆزینه مهکانی مایهی سهرنجه. دانیشتهکانی هیمن و پر له نوکتیه، کهچی که تووره دهبی ئهوا کورده و سهرله نوئ دهیتهو کورد...!

خۆ که دل و سههیشی گهرم دادی، ئهوا بهسینه سۆزهیه که حهیران «ئهن دهریم» دهچرئ و بهستهیهکی بهچیزیشی بهسهردا دهکا.. ههکهیهکی پره، دهی دهبا بزاین چی تیدایه؟

خالد جوتیار: تا ئیستا وهک پئویست رهخه ئه دهبی فۆلکلۆریم بهرچاو نه که وتوو

* کهی میژوو و ئهفسانه تیکه له به کتری دهبن؟
- کیشهکان له وکاته وه دهستی پیکرد که مرۆف له و گهردوونه پهیدا بوو، ئه و گاقهی له گه له خودی خۆی کهوته کیشه و له پاشان له گه له دهوروهی.. میژوو به بهلگه نامهکان بوونی خۆی دهسهلمین، بهلام ئهفسانه بهرزکردنه وه و بلند راگرنتی رووداو و کهس و کیشهکانه له بینایی خه یال. ئهفسانه هه ندی جار که رهستهکانی خۆی له ریشالهکانی میژوو و هه ده گرت، بهلام به پیرۆزی و به رووتی ده بییچیته وه و له خودی میژوو کاریگه رتر و بهرگه دارتر ده بی. هه موو با به تیکی میژوویی ناچیته بینایی ئهفسانه ته نیا ئهوانه ی رووداو و کاره ساتی زۆر مهزن و که له مرۆقی له راده به ده ره شیابو بن. ئهفسانه هه میسه ترسه گه وره که ی وجود بلند و بالاته ر ده کات و ده یگه یه نیسته ئاستی پیرۆزی و له گه له چه مکی نادیا ری دوا رۆژ شیرازه ی ده کا، بۆیه شوونه واره کان هه رده ما له دنیا ی خه یالی بنیاده م سه ره رده یه ک تو مار ده که ن له ژبان به سام و ترستر بی. هه ر ئهفسانه ش ترسیکه مرۆف بو خۆی سازاندوو، تا له پیکهاته ی رسته و وشه

گریه‌کانی بالا‌بوون بشاریتته‌وه و چه‌مکی کیشه مرویبه‌کان له به‌رایبه‌کانی رووت بکاته‌وه.

ئه‌فسانه که رهگ و ئاکاره‌کانی میژوو وهرده‌گری، فۆرمالیستانه ده‌یخاته‌وه روو، بۆیه ده‌گوتری: ئه‌فسانه وشه‌یه، وشه‌کان رووتن له سۆز و له زۆر پیتدا هه‌لگوتن و درێژادری، وشه‌کان ئه‌و واتایانه هه‌لده‌گرن که میژوو جیتی هیشتون.

* ئه‌ی ئاویتته‌ بوونی داستان و ئه‌فسانه و خورافاتی دینه‌کۆنه‌کانی رۆژه‌ه‌لات؟

- پیتویسته ئه‌م پرسیاره زۆر به‌وردی وه‌لام بدریتته‌وه، چونکه ماوه‌یه‌کی درێژه تیکه‌ل ده‌کری و کاربگه‌ریبه‌کی ناجۆری کردۆته سهر لیکۆلینه‌وه‌ش. بۆ جوانتر و قوولتر تیکه‌یشتن و روانینه ئه‌و باب‌ه‌تانه، ده‌بی زاراوه‌کان ده‌ستنیشان و پیناسه بکری و مه‌ودای لیکدانه‌وه‌یان دیاری بکری.

به‌رای من ئه‌و لایه‌نانه وه‌ک تیکه‌لا‌بوون تیکه‌ل نابن، به‌لام مۆتیقه‌کانیان ده‌خزینه‌نیو یه‌کدی، ئه‌ویش بۆ ته‌ونکردنی مه‌به‌سته‌کان. دینه‌کۆنه‌کانی رۆژه‌ه‌لات هه‌میشه ره‌گی خۆیان له داستان و ئه‌فسانه‌کۆنه‌کان وهرگرتوه بۆ لیک نزیکی دین و ئه‌فسانه و قایلکردنی مروف به‌ئاینده‌یه‌ک که به‌خه‌یال چنراو بی. له رابردوودا، ئه‌و دینه‌کۆنه‌یه‌که به‌خه‌ستی نه‌هاتونه‌ته‌ دنیای په‌رستان، بۆیه له زۆری ناوچه‌کان ئایینی ناوچه‌یی و خوارتریش هه‌بووه. سرووتی خواپه‌رستی ته‌نیا هه‌ر دینداری نه‌بووه، بگه‌ له سیکسه‌وه‌ چندان چهند پیرۆزی و پیت و به‌ره‌که‌تی زه‌وی و زاوژی هه‌بووه له ئاستیکی زۆر بالای لیکدانه‌وه‌دا، بۆیه په‌رستگا‌کان زۆربوون، سرووتی په‌رستان و خواوه‌نده‌کانیش زۆر و بۆ هه‌ر مه‌به‌سته‌ش خواوه‌ندیک. ئایینی کۆن وه‌ک په‌رشویلاوی مروف و لیکدانه‌وه‌که‌ی بوو، مۆتیقی داستان و ئه‌فسانه و دین له‌و حاله‌تانه یه‌ک ده‌گرنه‌وه، که به‌پیتی پیره‌وی ئه‌رک و کار هه‌مان ده‌وری یه‌ک ده‌بینن بۆ له‌خسته‌ بردنی مروف.

* باشه، ئه‌ی له‌به‌رچی دیارده‌ی ئیرۆتیک له‌نیو ئه‌ده‌بی فۆلکلۆری کوردیدا ئه‌وه‌نده‌ مشه‌یه؟

- میژووی نه‌ته‌وه‌کانی ولاتی میژۆپۆتامیا و تا ده‌گاته سه‌روه‌ندی سۆمه‌رستان، میژوویه‌کی زۆر ده‌وله‌مه‌ند و پیرۆز به‌رامبه‌ر سیکس، له زۆر شوپن و ناوچه و حاله‌تانیشت تیکه‌لی باری په‌رستان بووه!!

سرووشی پیکهاته‌ی میلیله‌تان له‌ رووی ده‌روونیبه‌وه هه‌ر ته‌نیا پابه‌ندی جوگرافیا نییه، به‌لکو لایه‌نه

پرووحیه‌کانیش پله‌ی بالا وهرده‌گرن.. کورد وه‌ک له میژوودا دیاره، ئایینی تاییه‌تی خۆی نه‌بووه، به‌لکو خواپه‌رستیبه‌کانی له‌ ریتی ئایینی نه‌ته‌وه‌کانی تره‌وه‌ بۆ ماوه‌ته‌وه، ئه‌و وهرگرتنه‌یشتی هه‌موو پیتداویستیبه‌کانی پر نه‌کردۆته‌وه.. که‌لینه‌کانی ئه‌ندیشه‌ و لیکدانه‌وی هه‌ر به‌شاشی ماوه‌ته‌وه و رابردوویه‌کی هه‌لا‌یساوی پر له ژانۆرووی کردۆته‌وه چه‌مکی کیشه، له‌گه‌ل باوهری نویدا..! ئه‌گه‌ر نمونه له‌ ئه‌ده‌بیاتی فۆلکلۆری نه‌ته‌وه‌که‌مان وهربگرن، ریتیه‌کی یه‌کجار مشه‌ی باس له ئیرۆتیک ده‌کات به‌ هه‌موو شیوه‌کانی: دواندن، رووتبوونه‌وه، وروژاندن، سۆز، که‌ ئه‌و حاله‌تانه شیوه‌ گشتیه‌که‌ی فۆلکلۆری کوردی وهرگرتوه، هه‌نده‌جار وا هه‌ست ده‌که‌ی دیارده‌ی فۆلکلۆری سیکس به‌سه‌ر هه‌موو لایه‌نه‌کانی دی زاله.. مروفی کورد دوا‌ی گۆرانکاریبه‌کانی ئاین له‌گه‌ل سیکسدا له‌باریکی بیبه‌شی و سه‌رکوتکردن و به‌مراز نه‌گه‌یشتوو‌دایه، بۆیه بۆ دابینکردن و سه‌سانه‌وه و دامرکانده‌وی هه‌سته وروژاو‌ه‌کان، په‌نای بۆ زۆر حاله‌ت بردووه.

ره‌نگه‌ نه‌لوی لیره‌ باسیان بکه‌ین، له فۆلکلۆر یا دیاره که مروفی کورد، ئافه‌ربدیکی دنیایه، بۆیه له‌کاتی گوتن و بیستنی شیعر و گۆرائیه‌ فۆلکلۆریه‌ سیکسیبه‌کان هیچ ترس و نیگه‌رائیه‌کی نییه و به‌ستایش و دلنه‌وا‌یبه‌وه گوتی بۆ راده‌دپیری و به‌راشکاو‌یبه‌وه ده‌لی: (سی رۆژی په‌مه‌زانی فه‌رزه له‌سه‌ر ئومه‌تی، له دنیاییم لۆ نه‌بووی چت لیکه‌م له‌ قیامه‌تی..) ئه‌و پرچه‌شکاندن و ناوان به‌زاننده، له‌ نیوان په‌رستان و سیکسدا کارتیکه له‌ قوولایی رابردوویه‌کی دوور هاتۆته‌وه، دنیای دوا‌ی رۆژووگرتن و به‌دنیایی بوونی مروفی کورد له‌ به‌رامبه‌ر گه‌لا‌پترانی چه‌مکی دینداریدا، ئه‌و که گوی له‌گوتنه پر له‌ ئیرۆتیکه‌کان ده‌گری، به‌ هه‌ستی وروژاوی پر سۆز و که‌فوکۆلی نیرینه و میناتی دوور له‌ باوهر، هاوخه‌م و هاواراز ده‌بن و چهند ساتیکی دوور له‌ پیتوه‌ند و خۆیه‌ستنه‌وه به‌ نه‌ریتی به‌ سالان که‌وتوو، دیته‌وه باری په‌هابوون و له‌ فه‌زای ئازادی تاک، که‌ به‌شپوه‌ کۆمه‌لایه‌تیبه‌که‌ی ئه‌نجام ده‌دری، له‌زه‌ت و چیت له‌ بالا‌بوونی هه‌سته‌ کپوه‌کانی سیکس وهرده‌گری. ئه‌ده‌بی فۆلکلۆری کوردی، بی په‌رده و به‌شپوه‌یه‌کی هونه‌ری جوان، باس له‌ ئیرۆتیک ده‌کا، ئه‌وا هونه‌ری ده‌رپرین، کاربگه‌ری تاییه‌تی خۆی هه‌یه و هه‌مووی رووه‌و ئه‌و په‌رستگایانه ده‌باته‌وه که سرووتی

به گیان و دیدی سهردهم و شارستانیانه پروانیانه بهرهمهکان، نهک وهک بابهتییکی پیروز و نهگۆر و بی گیان. رامان و ههلسهنگاندن و نرخاندنی کهلهپوور، به بینایی سهردهم، له ئاکامدا دهمانباتهوه بهرعهقلی بهرایبی کورد و دهبی لهوتیه ریچکه زانستانهکهی لیکۆلینهوه بگرینه بهر.

* چ دهقیکی به نخعی کوردی له نیوکهلهپووردا بۆ

فیلمیکی شایستهی سینهمایی ههلهدهبرتری؟ بۆ؟

- له کهلهپووری کوردیدا گهلی دهق ههیه شایستهی نهوهبی وهک فیلمیکی سینهمایی کاری لهسهر بکری. له رووی نهتهوایهتییهوه داستانی «قهلائی دمدم» به بابهتییکی زۆر لیوهشادهو سهرکهوتوو دهزانم، نهک لهباره نهتهوایهتییهکهی، بگره له «دمدم» دا نهقین و جوانی و بویری ژن و روویهروبوونهوهی دهسهلات و بیتهوودهیی و موژده ههیه، دهکری له بینایی ژبان بچینهوه دنیای بهرفراوانی بوون، سیمبوله بۆ دهسهلات و دلنیایی.

له رووی نهقینداری چیر و جوانیش دهقی بهیتی «لاس و خهزال» شیواترین دهقه، لهوئ مهوادی ئیستیتیکی بهرز و چیر و قوولایی لیکدانهوهی مرۆقی کورد بهرامبهر ژبان و کاره دهروونییهکان و خهیاڵ و حهزهکان ههستی پیدهکری.

* نهی دیهات و گهرهکی میلی و فولکلۆر و گۆرانی میلی، چ کاری کردۆته سهر نهزمونی شاعیران و ههروا خۆت؟

- له رابردودا ئهم کاربگهرییه ههپوه، شاعیرانی پینشتری تا کۆتایی ههفتاکانییش لهم ریچکهیه کهم تا زۆر کاربان کردوو، بهلام له ههشتاکاندا بهرهو سهر، شیعر بۆ مهوادییهکی تر چوهو پیتش، شاعیران تا پرووناکبیرتر و شارستانیتر ههلهدهکهون، بابهته میلییهکان له شوین و پیگهی خۆیان نامپین.

دیهات و گهرهکهکامان له شاریشدا پتوهندییه کۆمهلایهتی و رۆشنبیری و دهروونییهکان سادهن، شیعریش لهکاری ساده ریشال وهرناگری. گۆرانییه میلییهکان له زۆر لاوه پتهوتر و پر گرتن، بابهتهکانی هونهری و جوانن، چونکه لهکاتی خۆیاندا شاعیریکی وربا دابهیناون. بۆیه که سهرنج دهدهینه لاوک و حهیران و هۆره و بهیت، ههست دهکهین دنیای جوانی فانتازیای دهبرین، کۆلهگهیهکی حوکمی کاری هونهرین، لهوئ شاعیران توانیویانه پتوهندییهکان بدۆزنهوه. تهونکاری بابهتی ناو رووداو و حهزهکان بکهن. رابردووش ههر

سیکسی لی نهنجام دراوه. کوردهواری لهمهوهداکانی جوانی و چیردا هههمیشه لهگهلهزهت بووه، سهرباری گرفتهکانی و هختی تاییهتی بۆ بیکردنهوه له ئیرۆتیک تهرخان کردوو...

نمونهکانی حهیران یهکیتکه له هاواره خهفهپوهکانی دهروون، بیبهشبوون له کرداری سیکس نالهبارییهکی توندی بۆ تاکی کورد خولقاندوه و کهسانی چین و توێژهکانی کوردهواری، بهتاسهوه گویی بۆ دهگرن و حهزهکانیان دهخاتهوه حالهتی وروژاو تا له نهنجامدا به کردیهک دابهرکی!!

* نهی چۆن و بهچ پتوانیهک به کولتور و فولکلۆری خۆماندا بچینهوه؟

- رابردوو وهک کولتوروی نهتهوه، به مانا فراوانهکهی، ژیانه. بۆیه من ههموو لایهنهکان بۆ مرۆف به پتویست دهزانم، چونکه ژبان ههر لایهنی شوپشگیری نییه و بهس. بگره ههموو ماناکان له خۆ دهگری. بۆیه له کولتوردا ههموو دهنگهکان هه. نهوهی ژبان بهرجهستهی دهکاتهوه و مرۆی وهک بوونهوهریکی زیندوو و بهههست داناوه، جا بۆ نهوهی به کهلهپووری خۆماندا بچینهوه دهبی: شارهزایی و پسپۆری له گشت بوارهکانی لیکۆلینهوه بهکار بینین و قوتابخانه و ریپاز و ریچکهکانی لیکۆلینهوهی زانستی بگرینه بهر، تا بیناییمان لهسهر کهلهپووری خۆمان فراوانتر و بلندتر بی... کولتوروی کوردی به پتوچهوانهی رابردوو نهتهوایهتی، رهشبین و دهمارگرژ و دژی ههچ نهتهوهیهک نهپوه، نهگهرچی له رابردوو دوور و نزیکیش تووشی ناخۆشترین نههامةتی و کارهسات بووین. بۆ لیکۆلینهوهی فولکلۆری نهتهوهکهمان له زانکۆ و ئامۆژگاکان و له ئاستییکی بهرز، دهبی له رووی زانستییهوه بخویندری. نرخ و بههای رابردوو له کرداری تیپهری نییه، بگره له رهخساندنی لیکۆلینهوهیه له بواره جیاجیاکانی کرداری رانهبردوو. له کهلهپووردا ئهم جوژه لیکۆلینهوهیه نهو فولکلۆره دهباته ئاستییکی بهرز و ئیستیتیکی و لۆژیکی خۆی پیدهبهخش. من زۆر دژی نهو جوژه لیکۆلینهوهیه که ساکار و رووکهشانه دهروانیته کردوهکانی مرۆف و بهرهمه فولکلۆرییهکان.

ناکری له لیکۆلینهوهدا لایهنی شوپشگیری و ههر بهرهههستکاری فهرز بکریته سهر لایهنی ئیستیتیکی، چونکه نهو جوژه قووناع و لیکدانهوهیه، لهگهله ئارامبوونهوهی ژبان، دهچپته پهراویز. بۆیه پتویسته

بکه‌ینه‌وه. هه‌موو ئه‌و چه‌یرانانه‌ی ناوی که‌س و شو‌تیان تیدا نییه، جوانتر و به‌ربلاوتر و کاریگه‌رتن، چونکه له ژان و نازاره‌کانی هه‌موو که‌سیک ده‌گات. ئه‌وکاته‌ی چه‌یرانی‌یک ده‌نوسمه‌وه هه‌ر ته‌نیا قه‌راج و که‌ندی‌ناوهم له خه‌یال نییه. مادامه‌کی چه‌یران ده‌رپری هه‌سته ناسکه‌کانی مرۆقه به‌رامبه‌ر خۆشه‌ویسته‌که‌ی، بۆیه پیتیسته له هه‌لبژاردنی وشه‌کان و شیار و ناسک بین. لاوک کاره‌سات و ئه‌قیندارییه، له‌یه‌ک ده‌قدا رووداو، به مانا فراوانه‌که‌ی ژبان، بۆیه که لاوکیکی نوێ ده‌نوسم، سه‌ره‌تا رووداوه‌که له چه‌ند لاوه هه‌لده‌سه‌نگیتن و سه‌رچاوه‌ی تایبه‌تی و جو‌راوجۆر ده‌خوینمه‌وه و ماوه‌یه‌کی زۆریش له‌گه‌لی ده‌ژیم و ده‌به‌ به‌شیک له رووداوه‌که، ده‌زانم له کوپه‌ ده‌کرێ ده‌نگه‌کان به‌ ریتمیکی تایبه‌تی بنوسمه‌وه، کاره‌سات له رابردوودا چۆن و له بینایی نویدا چیان لیدی. ناکرێ لاوک وه‌ک رابردووی خۆی بنوسریته‌وه، چونکه کاری ئه‌فراندنه‌که‌ی شایسته نابێ. من به هه‌ست و ئاگاییه‌وه، بینایی و یرمانی نوێ ده‌به‌خشمه لاوک تا مرۆقی ئه‌مرو هه‌ست بکا کاره‌ساته‌که ره‌گی له‌گه‌ل ئاینده‌ش هه‌یه. سالی (۱۹۸۷) لاوکی «قه‌لای دمدم»م نووسی و دوای دوو سال بلاوم کرده‌وه. هه‌ولتیکی دیکه‌م هه‌یه به‌ تیکه‌لکردنی له‌گه‌ل شانۆی لیریکی، به‌لام جارێ بلاونه‌کراوه‌ته‌وه. لاوک هه‌یه له سالیکی زیاتر خه‌ریکی ده‌بم، بۆ چه‌ند براده‌ریکی پر چیت و رووناکییری ده‌خوینمه‌وه، ئه‌وه لاوکی «رۆژ له ئاراسی هه‌لات» دوای سێ سالان ئه‌وجا ته‌واوبوو.

*** ئه‌ی ئه‌ده‌بیاتی دێهاتی کوردیمان له‌ بواری چیرۆک و رۆماندا هه‌یه، چۆن؟**

- به‌لێ ئه‌ده‌بیاتیکی هه‌یه تایبه‌ته به‌ دێهاته‌کان و له پیکه‌اته‌ی رسته و ناوی شوین و بیروکه‌ باس له غه‌مه‌کانیان ده‌کا و دنیای ئه‌وان ده‌خاته به‌رباری لیکدانه‌وه. ئه‌وانه‌ی که به‌ چه‌ند زنجیره‌یه‌ک ده‌گێردیته‌وه له رۆمانی میلی نزیکی ده‌بیته‌وه و هه‌ر له‌و واقیعه‌وه‌ش بابه‌ته‌کان هه‌لده‌بژیری و تایبه‌تمه‌ندی ده‌دات. جا بۆ ئه‌وه‌ی ده‌سنیشانی بوونی ئه‌ده‌بیاتی دێهات بکه‌ین ده‌بێ بگه‌ریته‌وه سه‌ر سه‌دان په‌ندی پیتشینان و گو‌رانی و به‌سته و شیعر و ئه‌وجا چه‌کایه‌تی درێژ که هه‌ندی له رۆمان نزیکی ده‌بیته‌وه. چیرۆکه‌کانیشمان سه‌ربرده‌ی مرۆقی ساده ده‌گێرنه‌وه بۆیه زوو له‌گه‌ل چیرۆک و رۆمان جیا ده‌کریته‌وه و ده‌خزینه‌ بواری میلیانه.

*** ئامیتره‌ ره‌سه‌نه‌کانی ژه‌نین له‌لای تو‌دا؟ ئه‌ی چۆن**

به‌رانه‌تی مندالی نییه. شاعیران که ده‌گه‌ریته‌وه بۆ سه‌رده‌می مندالی، وای پیشان ده‌ده‌ن که رابردوو و کو‌تر و کو‌لاره و کو‌ش و باوه‌شی دایک و گو‌ل و گو‌لزار بێ. ئه‌مه سه‌رباری فی‌ل له‌خۆکردن ته‌نیا رۆمانسییه‌ت ده‌به‌خشیته شیعر، بۆیه که شاعیریکی له‌م که‌وه‌یه ده‌رده‌چێ و دوور له‌ سو‌ز و هه‌ندی توند ده‌بێ و له‌گه‌ل رابردوو کاری هونه‌ری شیاو‌تر ده‌به‌خشی... کاریگه‌ری دێهات و گو‌رنییه فۆلکلۆرییه‌کان بۆ ئه‌زموونی من له‌ بواری شیعردا، زۆر له‌ نزیکه‌وه له‌گه‌لم ژباون، به‌لام هه‌ولم داوه له سه‌ره‌تا‌کان بگه‌م، بۆیه زۆر خۆم خه‌ریکی لاوک و چه‌یران کرد، چونکه ژبان له‌ ریتمی لاوک ده‌چێ. له‌و رۆژان و ئارامیدا ئه‌و چه‌ند شیعه‌ری کاتی خۆی بلاوم کرده‌وه، سه‌رچاوه‌کانیان که‌له‌پوور بوو، به‌لام دوای تیکه‌یشتن و شیکرده‌وه، ئه‌وجا بۆ جارێکی دی دروستکرده‌وه‌یان به‌شیاو‌زیکی تر، بۆیه تیکه‌لبونه‌وه له‌گه‌ل رابردوو ته‌نیا له‌و مه‌ودایه‌ ده‌بێ، که بینایی جوان و ئاینده‌ی زیندوو له‌شیعردا پر گیان و زیندوو بکه‌یته‌وه..!

*** ئه‌ی ده‌وری گو‌فشار و رۆژنامه و رادیو و TV له‌ بو‌ژاندنه‌وه‌ی گیانی فۆلکلۆرخوازیدا؟**

- ده‌وری گو‌فشار و رۆژنامه و راگه‌یاندن، ده‌وریکی زۆر شایسته نییه، ئه‌گه‌ر به‌راورد بکریته‌وه به‌ مه‌زنی به‌ره‌می فۆلکلۆری. به‌بیرمانه‌ رژیم چه‌ند ده‌یایه‌تی که‌له‌پووری کوردی کرد، نه‌یده‌هیشت کۆمه‌له‌یه‌کی تایبه‌ت به‌ فۆلکلۆر دا‌به‌زری، گونده‌کان به‌ سامانی فۆلکلۆره‌وه خاپوورکران. که‌چی ده‌بوا دوای راپه‌ربین فۆلکلۆر له‌ ریزی پیتشه‌وه‌ی به‌رودان و پاراستن و کو‌کردنه‌وه و تو‌مارکردنی هه‌موو بابه‌ته‌کان و دانانی مۆزه‌خانه و گروپی موزیک و شایی بێ، که‌چی سه‌رنج بده‌ بزانه ته‌له‌فزیۆنه‌کان چه‌ند خاون، ته‌نیا گو‌فشاریکی وه‌زی هه‌یه و که‌چی باه‌خی پیتیستی پینه‌دراوه..!

*** که‌ چه‌یران و لاوکی نو‌ی ده‌نوسیته‌وه؟ چ هانت ده‌دا؟ چۆن و به‌ چه‌ند ته‌واوی ده‌که‌ی؟**

- ئه‌گه‌ر زه‌ین بده‌ینه رابردوو، ده‌بینین هه‌میشه لاوک و چه‌یرانی نو‌ی هه‌بووه و به‌پیتی سه‌رده‌می خو‌یان گو‌رانکاریان لیکردوو. چه‌یران و لاوک دوو دنیای هه‌ندی جیاوازن، بۆیه ده‌کرێ بلتین: چه‌یران ساته‌وه‌ختی بیتشه‌ی و دووری و غه‌ریباه‌تییه بۆ شوین و ئه‌قین. چه‌یران غه‌می مرۆقه، بۆیه ده‌گه‌ریم غه‌مه‌کانی خۆم له‌ چه‌یراندا ده‌رپم. ناکرێ هه‌ر ده‌قه‌کانی پیتستری دووباره

بیانپارترین؟

- له كورددهواریدا ئامبیری فوودار زیاتر و کاریگه‌تره له ئامبیری ژێدار، ئەوه‌ش رهنگه پێوه‌ندی به باری رووخی مرۆقی كوردده‌وه هه‌بێ، چونكه هه‌ناسه‌كه‌ی له ناخی رووچه‌وه سه‌رچاوه ده‌گرێ و ده‌بیتته بنه‌تانی گوتن و سۆز و سیحر. ئەوه‌ی ژێداریشه رهنگه هۆیه ده‌ره‌كییه‌كان كار له په‌نجه و جوولانه‌وه‌ی بکه‌ن.

بۆ ناسینه‌وه‌شیا ن پێویسته ئاوپ له مێژوو بده‌بنه‌وه له ناوچه جیا‌جیا‌كاندا سۆراغیان بکه‌ین و وێنه‌یان بگرین و تۆماریان بکه‌ین. ئەوجا له رووی زانسته‌وه كه‌سانی شاره‌زا تۆماریان بکات. ئەو ئامبیرانه‌ی له قورگی كورد نزیکن و سه‌لیقه‌ی كوردده‌واریان پێرا هاتوه: «ده‌هۆل، زورنا، شمشال، باله‌بان، ده‌ف، پیک و دوزه‌له، ته‌پل، كه‌رنا و... تاد.»

* ئە‌ی بۆ مۆزه‌خانه‌یه‌کی نه‌ته‌وه‌یی - نه‌ك ناوچه‌یی - چی بکه‌ین باشه؟

- من له‌و باوه‌ره‌دام تا مۆزه‌خانه‌ی ناوچه‌ییمان نه‌بێ، ناتوانین كار بۆ ته‌نجامدان و ده‌وله‌مه‌ندكردنی مۆزه‌خانه‌یه‌کی نه‌ته‌وه‌یی بکه‌ین. سه‌ره‌تا ده‌بێ له وه‌زاره‌تی رۆشنی‌بیریه‌وه بانگه‌واز بکری بۆ هه‌موو شارو شارۆچکه و گونده‌كان، له پاشا تیمی تایبه‌ت بچنه ئەو شوێنانه و مه‌به‌ستی كۆکردنه‌وه‌ی بابته و ئامبیره‌كان له خه‌لك بگه‌یه‌نن. وا چاكیشه له‌سه‌ر ئاستی شاره‌كان ئەوكاره بکری، دوایی لیژنه‌ی پسپۆر ئەو بابته‌ی كه مۆرکی نه‌ته‌وايه‌تییان هه‌بێ جیا بکرینه‌وه و له پایته‌ختی هه‌رێم مۆزه‌خانه‌یه‌کی فراوانی نه‌ته‌وه‌یی دروست بکری و ئەرشیفی‌تیکی ده‌وله‌مه‌ندی ده‌نگ و رهنگ و کتیبه‌ فۆلكلۆرییه‌كان پۆلین بکری و رپۆره‌سمه‌کانی دینداری و دیناداری لێ بیانپارێزن.

* ئە‌ی سه‌ر و سۆراغی سه‌ما و هه‌له‌په‌رکێی کوردی؟
- سه‌ما و هه‌له‌په‌رکێ، یه‌کێکه له زیندووترین جموجوولی مرۆف له دنیای پر خۆشی و ناخۆشیدا، چه‌ندان بیره‌وه‌ری و ورووژان و سیمبۆل و هیما‌ی تێدا‌یه، یا هه‌ر بۆ خۆی هیما‌یه، به‌لام پێویسته سه‌ما و هه‌له‌په‌رکێ لێک جیا بکرینه‌وه و هه‌ریه‌که و لێکۆلینه‌وه‌ی تێرو ته‌سه‌لی بۆ بکری.

وا خه‌ریکه هه‌ندی جۆری شایه نامبێتی، که له سه‌رده‌می خۆیدا دیار و شیاوترین جۆریبوون. به چاکی ده‌زانم دیسان وه‌زاره‌تی رۆشنی‌بیری ئەم ئەرکه پیرۆزه‌ی نه‌ته‌وايه‌تییه بگریته‌هه‌ستۆ و مه‌له‌به‌ندیکی مه‌شق و

راهبێنانه‌ی له ئاستی قوتابخانه‌ی بالێ دورست بکا و شاره‌زایانه‌ی ئەم بواره له هه‌موو شاره‌کانی کوردستان به‌شداری تێدا بکه‌ن و چه‌ند تیمی‌کی شایه و سه‌ماکار په‌روه‌ده بکرین و وه‌ك فه‌رمانبه‌ر دا‌به‌زرتین، تا ریتمه جوانه‌کانی شایه بیانپارێزن و بۆ ده‌ره‌وه‌ی کوردستانیش هه‌ر ئەو تیمانه به‌شداری بکه‌ن. هه‌روا به فیلمی قیدیدۆ وێنه‌ی سه‌ما و هه‌له‌په‌رکێکان بگرین تا ریتم و جووله‌كان بزر نه‌بن.

* ئە‌ری ده‌کری تازه‌ترین چه‌یرانیکی خۆت هه‌ر لێره تۆمار بکه‌ی؟

- چه‌یرانیکه له‌گه‌ڵ لاوکم تیکه‌ڵ کردووه و بۆ کاره‌ساتی شویاتی پارم نووسیوه... مه‌خاین گۆرانیبێژتیکی هه‌ولبیری له (رۆژ TV) چه‌یرانه‌کی گوت و ناوی منی قووت دا، ئەوه فۆلكلۆر نییه و زاده‌ی بی‌ری خۆمه‌ که ده‌لێم:

چه‌یران

ئهمن نازانم لۆ دیسان شاره‌که‌ی پیره هه‌ولبیری

له‌مه هه‌ر به‌ده‌رده ده‌رده

مه‌خاین به‌وی رۆژی جه‌ژنی قوریانی

به‌وه خه‌زان و گولهرینی

له‌بنه‌و باره‌گای که‌سک و زه‌رده

ئوه هه‌ر سواره‌ی داکی شه‌هیدانه

لۆ کوره‌ تیلاک خواره‌کانی هه‌ولبیری

لۆ به‌ژنی ژه‌نگار و خۆشناوان

لۆ قامه‌تی ده‌شتی هه‌ولبیری

لۆ ئەوان پێشمه‌رگه و رهندان

وه‌کی ده‌ستیان له دنیایی به‌ردا

وه‌رن به‌ عام بچینه‌وه سه‌ر گۆرێ شه‌هیدان

سونده‌کی بخۆین به‌ کوردستانی

یه‌کبێن ته‌بابین

لۆ ئەوان پێشمه‌رگه و سه‌رکرده

* ئە‌ی چ پێوانه‌یه‌کی زانستانه و به‌رنامه، هه‌موو ئەو سامانه به‌پێژه‌ی کورد که فارس به‌تایبه‌تی ئینجا تورک و عه‌ره‌ب تالانیان کردووه بگرینه‌ به‌ر؟

- سامانی نه‌ته‌وايه‌تی ئیمه له‌به‌ر باری نه‌ته‌وه‌که‌مان په‌رتویلاو بووه، به‌ درێژایی مێژوو ده‌سه‌لاتی نیوه‌ندی نه‌بووه، به‌لام ئە‌م‌رۆ ده‌بێ ده‌سه‌لاتی کورد بنکه و مه‌له‌به‌ندی رووناکی‌بیری له‌سه‌ر ئاستی بابته‌کان و له‌ که‌سانی شاره‌زا بێته‌دی و دارایی و بودجه‌ی شیاوی بۆ

تهرخان بکری، بانگاشه و بانگهوازی بهرنامه دار بکری، نهوهی ئەم سەردەمە ئاشنا بکرتتەوه و کەسانی پسیۆر لە هەموو بوارەکاندا کاری پتویست و لیکۆلینەوهی جۆراوجۆر ئەنجام بدن.

* بانەختی لادەین، باشە زەمەنی شیعر لە لای تۆ لە کوێوه دەست پێدەکا؟

- شیعر لە بونیادیدا وەک ئەفسانە لە نازەمەن کردندا، بینایی هونەری وەرەگرتی، ئەو زەمەنە لە نەستەوه رووناکی دادەگیرسینی و تەونی پێکھاتەکان دەباتەوه، ئەو سەردەمانە نازانری لە کوێوه دین.

لە شیعردا زەمەنی پێوانەیی نییە مەوداکی لیک بدرتتەوه و بەرجەستەیی. لە خۆتندنەوهی شیعردا ساتەکان چڕ دەکرتنەوه و رووداو و هەستی ناووه تیکەلی رامان و ئایندهی نادیار دەبن. وەک دەگوتری: مەزنترین شت لە هونەردا شتیک بلی ژیان نەگوتی، ئەوه کاسبوون و نەستی مرۆڤە لە ساتی نووسیندا، لە بینینی دنیا لەو رووداو و کارەساتە گەورانە لە شیعردا دەبنەوه ساتیکی ناارام و لە زەمەنی پرتاشووب و بەهیمنی رەت دەبن. شیعر نابێ ئەرکی مێژوو ببینی، پالەوان و کەس و شوێن و رووداو بخاتە مەودای کاری ئاسایی، شیعر لە بالابوون و دەسلاتی رووناکبیری دیتتەوه دیدی کرداری رانەبروو، ئەوکاتە زەمەنەکان تیکەل و تەواو دەبن. شیعر بەزەمەنی هەموو زەمەنەکان دەچێ، کەس و کارەسات دەوری تاکی مێژووی نابینی و رووداو پەرت دەبیتتە سەر بونیادی شیعر و ئەرکەکانی دەگۆری.

* حەز بە خۆتندنەوهی کامە شاعیر- کلاسیک و هاوچەرخ و نوێ- دەکە، لە بەرچی؟

- ئیستاشی لە گەلدابی دەگرتتەوه سەر دیوانی نالی و شیخ رەزا، بەلام وەک خۆتندنەوهی بەردەوام هەمیشە شیعی نوێ دەخۆتتەوه، بەتایبەتی ئەو شیعرانە ئاستیکی بەرزیان هەبێ. ئەوهی زیاتر رامدەگرتی و تووشی رامان و گەرانم دەکا: «دڵشاد عەبدوللا و کەریم دەشتی و چنوور نامیق حەسەن». من لە شیعردا شتیکی جوانتر دەبینم ئەویش تارماییه. لە خۆتندنەوهی شیعی شدا هەر لەسەرەتاوه حەزناکەم بزاتم ئەو شیعرە هی کتیبه، گرینگ ئەوهیه شیعرەکە لە چ ئاستیکدا، من هەر لە پتی شیعرەوه ش شاعیرەکەم خۆش دەوی..!

* ئەی رەخنە ئەدەبی فۆلکلۆری بەرەو کوێ؟
- تا ئیستا رەخنە ئەدەبی فۆلکلۆریم وەک پتویست

بەرچاو نەکەوتوو.

رەنگ لای هەندیک کاری رەخنەگرتن لە دنیا و بەشە جیاجیاکانی فۆلکلۆر کاریکی شایان نەبێ. جاری نووسەری بە توانامان نییە ئەرکی ئەو رەخنەیه بگرتتە ئەستۆ.

* ئەی مندالانی کورد و چەرخێ ئینتەرنییت و فۆلکلۆر؟

- مندالانی کورد وەک پێشتر بێش و بیناز بوون، ئەمڕۆش زۆر بەختەوه نین، چونکە سیستەمی خۆتندن هیشتان نالەبارو بێ بەرنامەیه. خۆتندنگان زۆر شارستانی نین، بەلام تارمایی سەرەتایەکی چاک دەبینی، کۆمپیوتەر و ئینتەرنییت و ئامێرەکانی پێوهندی وا دەگاتە دەستی مندالانی.. دیارە گەمە فۆلکلۆرییه کانیس بەپیتی سەردەم دەگۆرین، بەلام مەسەلە گۆران لە کوردهواریدا سستە و هەنگاوەکانی خاوه و هەروا بەزوویی کاریگەری لەسەر نەوهی نوێ- بەشیوه زانستییهکە بە دیار ناکەوی پتویستە لە هەموو قۆناغەکانی خۆتندن مندالان فیری ئامێرەکانی سەردەم بکرتن.

* ئەی تۆ و بزاقی فیمینیزم و مافی ئافرەت؟

- من لە گوندان ژیاوم، گەورەیی و شایستەیی ژنی کوردم زۆر لە بەرچاوه. بۆیه من هەمیشە لە گەل فیمینیزم- دام و پیم وایە دەبێ ئافرەت بێر لە بوون و مافی خۆیان بکەنەوه و بویرن و ئەوه نەدەش ناز بەسەر پیاوان نەکەن، چونکە مێنەن..! ئازادی هەموو بوارەکانی ژیان جوان دەکا، بەمەرجیک نەبیتتە هۆی تیکدانی شیرازە خیزان.

* (۵) کتیبی شاکاری لیتتۆژینەوهی ئەدەبی

فۆلکلۆری- بەرای تۆ- تا بکرتتە کوردی؟

- چەند بەرھەمییک زۆر بە پتویست دەزانم بکرتتە کوردی:

۱- الفولکلور في العهد القديم، بەشی یەکەم و دووهم.

۲- الغصن الذهبي، فریزەر.

۳- علم الفولکلور، ئەلگزاندراب.

۴- اساطير الحب والجمال عند اليونان.

۵- ملحمة گلگامش.

* ئەمانە بە یەک دێر:

کامکاران: چیژتیکی نوێیان بەخشییه گۆرانی و ئاوازی

کوردی.

